

Σύγκριση

Τόμ. 13 (2002)

Nouvelles écritures francophones. Vers un nouveau baroque? Sous la direction de Jean Cleo Godin. Les Presses de l'Université de Montréal. Coll. «Espace littéraire», Montréal 2001, p. 444.

Γιώργος Φρέρης

doi: [10.12681/comparison.10129](https://doi.org/10.12681/comparison.10129)

Copyright © 2016, Γιώργος Φρέρης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Φρέρης Γ. (2017). Nouvelles écritures francophones. Vers un nouveau baroque? Sous la direction de Jean Cleo Godin. Les Presses de l'Université de Montréal. Coll. «Espace littéraire», Montréal 2001, p. 444. *Σύγκριση*, 13, 279–282. <https://doi.org/10.12681/comparison.10129>

κορά), ή στον Λεοπάρντι. Η ανθολογία του Γεράσιμου Ζώρα μάς επιτρέπει να αναλύσουμε με ακόμα πιο σαφή τρόπο αυτές τις αναλογίες και να παρατηρήσουμε πόσο αυτές ποικίλλουν από συγγραφέα σε συγγραφέα και πόσο επηρέασαν την ποιητική πορεία του καθενός από αυτούς.

Το δοκίμιο *Risonanze italiane nel Mar Ionio*, παρ' όλο που είναι ένα βιβλίο το οποίο απευθύνεται σε ετερογενείς αναγνώστες και, εκτός αν εξαιρέσουμε λίγους ειδικούς, με ελλειπείς γνώσεις των πολιτιστικών ζυμώσεων της Ελλάδας το 19ο αιώνα (αυτούς ακριβώς έρχεται να βοηθήσει η πολύτιμη και ενδιαφέρουσα εισαγωγή), προσφέρει πολλές ιδέες για περαιτέρω έρευνες και μελέτες και αποτελεί βασική συμβολή στις συγκριτικές ελληνο-ιταλικές σπουδές.

Τελικά, κλείνοντας θα ήθελα να προσθέσω ότι η έκδοση αποτελεί μέρος της σειράς «Italo-Hellenica» (Ιταλο-Ελληνικής), που μόλις βγήκε από το τυπογραφείο των Εκδόσεων Vecchiarelli. Όπως διασαφηνίζεται στην Εισαγωγή του βιβλίου, μέσω αυτής της σειράς επιχειρείται «να επισημανθούν μερικές από τις κοινές πολιτιστικές ρίζες και οι αμοιβαίες επιρροές που καθόρισαν την παράλληλη ανάπτυξη της ελληνικής και ιταλικής λογοτεχνίας». Στόχος της σειράς είναι «να ασχοληθεί με τις ιταλο-ελληνικές πολιτιστικές σχέσεις που αναπτύχθηκαν στη Ρώμη, τη Βενετία, τη Φλωρεντία, καθώς και στην Αθήνα, την Κρήτη και τα νησιά του Αιγαίου, προβάλλοντας τα ίχνη της κοινής πορείας». Η πρωτοβουλία είναι ευγενής, εμείς μπορούμε μόνο να ευχηθούμε να εμπλουτίζεται συνεχώς με καινούριους τίτλους, ώστε να κάνει περισσότερο γνωστή την Ελλάδα και τις πολιτιστικές επαφές που είχε με την

Ιταλία στη διάρκεια των αιώνων, σε ένα πιο πλατύ κοινό και όχι μόνο στους ειδικούς.

Gabriella Macrì

Nouvelles écritures francophones. Vers un nouveau baroque? Sous la direction de Jean Cléo Godin. Les Presses de l'Université de Montréal. Coll. «Espace littéraire», Montréal 2001, p. 444.

Το έργο αυτό —καταστάλλαγμα ενός διεθνούς Συμποσίου, που έγινε στην πρωτεύουσα της Σενεγάλης, στο Ντακάρ, στις 4 με 7 Μαΐου 1998, με τη συμμετοχή ερευνητών από δεκαπέντε χώρες— επισφράγισε το ερευνητικό πρόγραμμα μιας σειράς ανταλλαγών καθηγητών από το Μπενίν, τη Σενεγάλη και το Κεμπέκ. Όμως το Συμπόσιο ξεπέρασε τους αρχικούς του στόχους και εστίασε την προσοχή του στη σύγχρονη γραφή της γαλλόφωνης λογοτεχνικής παραγωγής. Τριάντα δύο επιλεγμένα κείμενα, από τις άνω των σαράντα ανακοινώσεων που έγιναν, συγκέντρωσε και επιμελήθηκε ο καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Μόντρεαλ Jean Cléo Godin· συνθέτουν το πόνημα που μελετά τη φύση των «νέων γαλλόφωνων γραφών» και τίθεται το ερώτημα αν πρόκειται για ένα «νέο μπαρόκ». Είναι το έβδομο επιστημονικό Συμπόσιο στο είδος του, από την ίδια ερευνητική ομάδα, η οποία αυτή τη φορά θέλησε να προσδιορίσει τη σύγχρονη γαλλόφωνη γραφή, που κάθε άλλο παρά ενιαία εμφανίζεται.

Αν η γαλλόφωνη λογοτεχνία —και με τον όρο αυτό εννοούμε τη λογοτεχνία που εκφράζεται μέσω της γαλλικής γλώσσας εκτός αυτής του Εξαγώνου— για μεγάλο διάστημα υπήρξε πιστή στις τάσεις του μητροπολιτικού

κέντρου, με την πάροδο του χρόνου, κυρίως μετά την ανεξαρτησία πολλών κρατών γύρω στο 1962, έπαψε να ταυτίζεται με την αντίληψη της μητροπολιτικής Γαλλίας. Νέα δεδομένα και νέοι προβληματισμοί συνέβαλαν ώστε να προκύψουν καινούριες λογοτεχνίες, νέες γραφές, που, αν και χρησιμοποιούν και εμπλουτίζουν τη γαλλική γλώσσα, δεν αποτελούν τμήμα της γαλλικής λογοτεχνίας. Και είναι λογικό οι λογοτεχνίες αυτές να έχουν απόλυτα αυτονομηθεί από τη γαλλική πολιτιστική οντότητα, αφού προέρχονται από κοινωνίες με διαφορετική ιστορία και αντίληψη του κόσμου. Ακριβώς αυτό το κενό ήρθε να καλύψει το σύνθετο έργο *Nouvelles écritures francophones. Vers un nouveau baroque?*, που ολοκληρώθηκε υπό την επίβλεψη του καθηγητή Cléo Godin και που επικεντρώνεται σε δύο ερωτήματα: τι εννοούμε με την έκφραση «νέα λογοτεχνία» και πώς ορίζεται το «νέο μπαρόκ»;

Την έννοια της «νέας λογοτεχνίας» όλοι οι εισηγητές-ερευνητές την αντιλαμβάνονται σε σχέση με τις καινούριες κρατικές οντότητες που δημιουργήθηκαν με τα νέα αφρικανικά κράτη ή την εξασφάλιση της αυτονομίας μέρους μιας κοινωνίας μέσα σε μια κρατική ενότητα, όπως η περίπτωση του Κεμπέκ, της γαλλόφωνης κοινότητας του Βελγίου ή ακόμη των γαλλόφωνων καντονιών της Ελβετίας. Όμως ο προσδιορισμός «νέα λογοτεχνία» εκλαμβάνεται πάντα σε συνάρτηση με μια παράδοση, προφορική ή γραπτή, τα χαρακτηριστικά της οποίας συντέλεσαν ώστε να αναδυθεί και να σκιαγραφηθεί μια πολιτιστική ταυτότητα που ως ένα βαθμό εκφράζει και η σύγχρονη γραφή, η νέα λογοτεχνία των χωρών αυτών.

Η έννοια «νέο μπαρόκ» εμφανίζε-

ται πιο περίπλοκη, γιατί, αν και μ' αυτό τον όρο η πλειοψηφία των εισηγητών-ερευνητών παραπέμπει στις τάσεις της θεματικής, του ύφους ή της έκφρασης που κάθε νέα λογοτεχνική παραγωγή χρησιμοποιεί και εκφράζει, ωστόσο υπάρχει μια συσχέτιση με το «μπαρόκ» στη λογοτεχνία, όπως αυτό κατά καιρούς διατυπώθηκε. Στο σημείο αυτό παρουσιάζονται πολλές ενδιαφέρουσες αποκλίσεις, όπως αυτή της Brigitte-Brasseur-Legrand του Πανεπιστημίου του Ντακάρ, που θεωρεί ως «μπαρόκ» τη σύγκρουση με την παραδοσιακή κλασική γραφή και διαπιστώνει ελάχιστες μπαροκικές τάσεις στη νεότερη γαλλόφωνη λογοτεχνία, τις οποίες αποδίδει στην τάση να διατυπώσει κάτι νέο σε σύγκριση με το παλαιό, κάτι το χειροπιαστό σε σύγκριση με το χαώδες, όπως ακριβώς συνέβη και με τους Γάλλους διαμαρτυρόμενους συγγραφείς του 16ου αιώνα (Du Bartas και D'Aubigné) ή με μερικούς νεότερους Βέλγους δημιουργούς που επιχείρησαν να εκφράσουν τη «βελγικότητα» (Mertens και Conrad Detrez, Eugène d'Ors κτλ.) ή ακόμη με μερικούς Αφρικανούς, όπως ο Sony Labou Tansi και ο Boubacar Boris Diop. Κοινός παρονομαστής αυτής της γραφής είναι το χάος, που αναδύεται ως κεντρικό θεματικό μοτίβο.

Αντίθετα, ο Pierre N'Da του Πανεπιστημίου του Αμπιτζάν χαρακτηρίζει ως μπαρόκ τη σύγχρονη γαλλόφωνη γραφή που εκφράζει μια «θολή σχετικότητα της ζωής», την οποία εκλαμβάνει σαν ένα στοιχείο της μεταμοντέρνας αισθητικής, ενώ η Claudette Sarlet του Πανεπιστημίου της Λιέγης υποστηρίζει ότι σήμερα ως μπαρόκ εννοούμε κυρίως την τάση της παγκοσμιοποιημένης ή της ομοειδούς γραφής, στοιχείο που παρατηρείται

και στη γαλλόφωνη λογοτεχνία. Και η θέση αυτή έρχεται σε αντίθεση με αυτήν της Paola Mosseto του Πανεπιστημίου του Τορίνο, που θεωρεί ως μπαρόκ τα αραβουργήματα και τις περιστροφές στη διήγηση των λογοτεχνημάτων της Αφρικής και των Αντιλλών, εξαιτίας της έντονης πολιτιστικής επιμειξίας και των ετερογενών στοιχείων που συνθέτουν την ταυτότητα αυτών των περιοχών. Η Ursula Mathis, του Πανεπιστημίου του Ίνσμπρουκ, εκλαμβάνει ως μπαρόκ την πληθώρα και τη μεγάλη ποικιλία της κεμπεκιανής λογοτεχνίας, ενώ η Michèle Ratvonony του Πανεπιστημίου του Μόντρεαλ αντιλαμβάνεται ως μπαρόκ και την ταυτότητα της μαλγιασιακής γραφής, την οποία θεωρεί «φανταστική και αμήχανη». Τέλος, η Nicole Aas-Rouxparis του Lewis and Clark College κρίνει ως μπαρόκ την απόδοση της ετερότητας μέσω του «εγώ», τάση που συναντά κανείς σε όλες τις εκφάνσεις της σύγχρονης γαλλόφωνης λογοτεχνίας, εξαιτίας του πολυγλωσσικού πολιτιστικού πεδίου όπου διαμορφώνονται, ή εξαιτίας του πολιτισμικού κενού που διαισθάνεται ο δημιουργός αντιμετωπίζοντας έναν κόσμο σχετικό και μη απόλυτο, συμπληρώνει η Danielle Bajomée του Πανεπιστημίου της Λιέγης.

Τελικά, μέσω της πληθώρας των ορισμών του «μπαρόκ» σήμερα ο αναγνώστης προσλαμβάνει τον όρο αυτό σαν ένα είδος έκλυσης των αφηγηματικών παραδοσιακών κωδίκων, κάτι που είναι εμφανές κυρίως στο χώρο της Αφρικής, αλλά και σε άλλες περιοχές, όπως στην Καραϊβική, στο Κεμπέκ, στη γαλλόφωνη ελβετική ή βελγική λογοτεχνία, αλλά και σ' αυτήν του Μαγκρέμπ. Αυτή την απορρυθμισμένη τάση ο Victor Aire, από το Πανεπιστήμιο Jos του Νίγηρα, την

αποκαλεί «μυθιστορηματική ετερογένεια», και ο Ρουαντανός ερευνητής στο Πανεπιστήμιο του Μόντρεαλ, Josias Semujanga, «διαχειμηνική αισθητική μέσω των λογοτεχνικών ειδών». Ο Mamadou Bani Diallo, του Πανεπιστημίου του Μπαμακό, υποστηρίζει ότι πρέπει «να τεμαχίσουμε τη γαλλική γλώσσα», για να της δώσουμε μια δομή που θα προσαρμόζεται καλύτερα στην ευαισθησία, στην παιδεία και στην πληθώρα των εικόνων, ενώ αυτή την τάση ο Logbo Bledé από το Πανεπιστήμιο του Αμπιτζάν την αποκαλεί «δομική ή αισθητική αταξία», που στοχεύει στην καλύτερη ανάδειξη του μεγαλείου και της δυναμικής της εικόνας ή, κατά τον Papa Guyene του Πανεπιστημίου του Ντακάρ, στη συστηματική αμφισβήτηση των μορφών της διήγησης στο εσωτερικό μιας λογοτεχνίας με έντονη την πολιτιστική πρόσληψη.

Το γεγονός είναι ότι το έργο αυτό επικεντρώνει τον προβληματισμό του στη σύγχρονη γαλλόφωνη γραφή της Αφρικής, που θεωρείται «νέα» από ιστορική και δομική μορφή έκφρασης, χαρακτηρίζεται «μπαρόκ» για την αποστασιοποίησή της από την παραδοσιακή αφηγηματική τεχνική και διακρίνεται για την εμβολή του υπερφυσικού στοιχείου στην καθημερινή ζωή, ανάμειξη που κατά την Thécia Midiohouan-Gbikpi του Πανεπιστημίου της Κοτονού του Μπενίν, αυτή η λογοτεχνική παραγωγή θρέφει τη νέα γενιά των Αφρικανών λογοτεχνών, την προσανατολίζει προς το φανταστικό, προς τις ρίζες της αφρικανικής παράδοσης.

Το όλο έργο είναι χωρισμένο σε πέντε ενότητες, όπου εξετάζονται κατά σειρά τι είναι το «νέο μπαρόκ», πώς αυτό εντάσσεται στη δημιουργία των εθνικών λογοτεχνιών, πώς επιτυχά-

νονται οι επιτυχείς διασυνδέσεις των λογοτεχνικών ειδών, πώς υλοποιούνται οι προσαρμογές, οι αλλαγές και πώς διατυπώνονται οι αμφισβητήσεις και τέλος, αν διαφαίνεται μια γυναικεία γραφή και πώς αυτή διαφοροποιείται από την αντίστοιχη αντρική. Φυσικά, το θεωρητικό πλαίσιο των άρθρων-ανακοινώσεων στηρίζεται κατά κύριο λόγο —ίσως γιατί το συνέδριο πραγματοποιήθηκε στην αφρικανική ήπειρο— σε έργα Αφρικανών δημιουργών (A.M. Niane, Olympe Bhély-Quenum, André Schwarz-Bert, Massa Makan Diabaté, Ousmane Sembène, Sony Labou Tansi, Boubacar Boris Diop, V.Y. Mudimbe, Williams Sassine, Calixthe Beyala, Werewere Liking κ.ά.), αλλά και της Καραϊβικής (Édouard Glissant, Matyse Condé) ή του Κεμπέκ και του Βελγίου.

Σε τελική ανάλυση, το πυκνογραμμένο αυτό έργο με τις θεωρητικές απόψεις και αναλύσεις αποτελεί μια θετική προσφορά για τη γνωριμία των νέων λογοτεχνιών, ένα έναυσμα για την προσφορά τους στην αναζήτηση νέων μορφών λογοτεχνικής έκφρασης στην εποχή της ισοπεδωτικής παγκοσμιοποίησης, μια σημαντική απόπειρα καταγραφής και αξιολόγησης, μέσω της σύγκρισης, σύγχρονων λογοτεχνικών έργων, όλων των ειδών, που επιχειρούν να συνδέσουν την παράδοση με τη μεταμοντέρνα εκφραστική αναζήτηση και στην προσπάθειά τους αυτή ξεφεύγουν από το «καθιερωμένο», δημιουργούν έναν άλλο εκφραστικό τρόπο, με αποτέλεσμα να χαρακτηρίζονται ως «μπάρνκ».

Γιώργος Φρέρης